

Čežnja ruske duše za savršenim socijalnim poretkom

RUSU je teško naći medu, koje njegova misao ne bi smjela prekoračiti, čim ta misao počne da se kreće bilo kojim pravcem. Tako je to bilo i u životu ruskoga naroda: prošao je taj narod beskrajnom ravnicom evroazijskom od istoka do zapada te od središta do sjevera i juga. Tek ocean i najviše gore bile su kadre zaustaviti njegovo neodoljivo gibanje. Kako u tom životu tako je i u carstvu ideja i ideala, u sferi apstraktne misli: Rus ide uvijek do kraja, do dna, do zadnjega rješenja.

Druga je značajka ruskoga puka duboka religioznost njegove duše. Francuzi imaju dobar izraz: vjerski mentalitet (mentalité). Mentalitet od latinskoga korijena »mens« pamet. Meni se čini, da Rusi nemaju toga mentaliteta nego da je za svakoga od njih vjersko pitanje stvar vrlo dubokoga vjerskog osjećanja, a ne mentaliteta (uvjerenja). Tu se i opet pokazuje utjecaj zemlje Bogom dane ruskomu narodu na njegovu psihologiju. Nalazeći se često posred divlje prirode jednostavni se ruski seljak osjeća Bogu bliže negoli stanovnici velikih gradova. Religioznost ruskoga naroda vidi se po tomu, što on uvijek život gleda s jednoga određenog stanovišta: ruski je narod uvijek ocjenjivao život sa svim njegovim prijelazima kao vjersku vrijednost. Drukčije rečeno: on je uvijek projicirao sve događaje iz političke ili socijalne sfere na vjersko područje. Ideja savršena socijalnog poretka, što odgovara volji našega Gospodina, idealnim je temeljem novih okružnica našega sv. Oca o socijalnom pitanju.

Ali dvije su Evrope. Uz katoličku Evropu eno druge lajičke! Ta Evropa traži drugo rješenje socijalnog pitanja.

Po svim se saborima evropskih država neprestano proučava socijalno pitanje. Gotovo se posvuda socijalna kriza smatra posljedicom teških uvjeta za materijalnu egzistenciju. Na pitanje, kako da se prebrodi ta kriza, odgovorit će razne političke stranke razno, ali temelj za rješenje »savršena socijalnog poretka« bit će za sve stranke isti: u sadašnjem poretku nađe se neka pogriješka, pa je onda nastoje ukloniti ili suzbiti. Takovo rješenje ne zna za pojam socijalnoga »grijeha«. A to rješenje je tipsko za gotovo sve socijalne učitelje po zapadnoj Evropi. Nalazimo ga već kod prvih evropskih socijalista, kod socijalista utopističkih. Toma More bio je čovjek duboko proživljavane vjere pa je vjeru u Crkvu katoličku dokazao svojom mučeničkom smrću. U »Utopiji« pokazuje svoju pobožnost u onim poglavljima, u kojima govori, kako se stanovnici otoka »Utopije« dive Bogu. Ali rješenje socijalnog pitanja kod Tome More-a nema vjerske sadržine.

On hoće da riješi društveni nered zajedničkim idealom društvene jednakosti.

T. Campanella odaje svoje misli još jasnije. U svojoj »Sunčanoj državi« (Citta di Sole) upravo nastoji, da mu vjerske ideje ostanu što dalje od kršćanskoga shvaćanja. Campanella svodi puno dosljednije od T. More-a svoje socijalne misli na osnovicu materijalističkoga pogleda na svijet t. j. pogleda, prema kojemu je društvo zajednica pojedinaca, što ih veže ideja zemaljske sreće. Taj ideal zemaljskoga posjeda ostaje osnovnim načelom svijui rješenja socijalističkih i komunističkih sve do naših dana.

Ruska nam povijest pokazuje analogno rješenje socijalnoga pitanja.

Vjerska baza za rješenje socijalnog pitanja.

Da ustanovimo, kako je nastala ideja savršenoga društvenog poretka u Rusiji, valja nam zaviriti u dublinu prošlih vjekova i početi s pitanjem, za koje se čini da nema nikakva posla s idealom socijalnog ustrojstva za čovječanstvo. Želim naime reći koju o ideji sudnjega dana, kako se razvila na kršćanskom Istoku i u Rusiji.

Poredimo slike sudnjega dana po zapadnoj Evropi i po kršćanskom Istoku! Najstarije slike posljednjega suda u Rimu nalaze se u katakombama. Držeći se evanđeoskoga pripovijedanja prikazuju, kako pastir dobre ovce nagrađuje, a zle jarce tjera iz svojega stada. Cijela ta slika vrlo je jednostavna. Mlad golobrad pastir posred stada. Na desno mu rpa dobrih ovčica, a na lijevo zli jarčevi.

Vrlo budna savjest prvih kršćana nije mogla podnijeti laži i grijeha, što su je bili sa svijui strana. Oni su željeli što brže postići svoj ideal te su prizivali kaznu Božju na grješnu zemlju. Tim su protkane prve vizije sudnjega dana na Istoku. Pune su dubokoga osjećanja i dramatskih pojedinosti kao na pr. propovijed Bar Efraima.

Domovina Bar Efraima bila je Sirija, pa je on pustio slobodne uzde svoj onoj istočnjačkoj neobuzdanosti prikazujući sudnji dan. Opis u Evanđelju dao je shemu. Istočnjačka uobrazilja razvila je tu shemu do potpune slike. Bizant nam je dao opis prekogrobnoga svijeta do u tančine i opis grješnikovih muka na pr. u potankom opisivanju monaha Grgura »Vizija Teodorova«, koja nas u mnogočemu sjeća na viziju »Divina Comedia«.

Primijetiti nam je, da se »Teodorova vizija« od trinaestoga do petnaestoga vijeka jako mnogo čitala po Rusiji. Misao sudnjega dana odgovarala je savjesti ruskoj.

Život je sav grješan i stoga će se strogo kazniti. Čini se, da je ruski kršćanin jedanaestoga i dvanaestoga vijeka tako mislio. Po najstarijim crkvama ruskim: u Kijevu, u Novgorodu, u Rostovu i u Susdalu prikazali su ruski slikari sudnji dan upravo užasno.

RUSKA DUŠA I SOCIJALNI POREDAK

Vrlo je važno svratiti pažnju na činjenicu, da se ruska misao nije zaustavila kod otoga zadnjeg čina u životu svijeta. Grijeh ne traži samo, da ga kazne, nego i to, da ga zamijene dobrim. On iziskuje početak novoga života bez grijeha poslije ovoga staroga, koji je sav u njemu ogrezao.

Eto nam zaista zanimljiva i nova rješenja! Nalazimo ga izložena već u jednoj propovijedi ruskoj iz četrnaestoga vijeka (propovijed sv. Abrahama iz Smolenska). U njoj se pripovijeda, kako će vatrena rijeka poteći cijelim svijetom od istoka do zapada. Sve će se na zemlji zapaliti i svega će nestati u ognju. Ali oganj će taj biti oganj očišćenja. Poslije toga očišćenja doći će nova zemlja, a pod novim nebom nastat će životni uvjeti nove budućnosti u potpunoj jednakosti t. j. u potpunoj pravednosti. Jer ne će više biti grijeha. Svi naši odnosi bit će obnovljeni, jednaki, istiniti i pravedni.

No, kad će tako biti poslije historijskih vremena, zašto ne bismo već sada udarili grijeh ostracizmom, zašto ne bismo već sada započeli nov bezgriješan život? Tako se pita ruska duša te odgovara rješenjem tako potpunim, kakovo je kadro dati samo ona.

Baškin.

Okolo polovice šesnaestoga vijeka pojavio se vi Moskvi neki čovjek po imenu Baškin, koji je prvi glasno izrekao ono, što je već dugo vremena zujalo u ruskoj duši. Evo doslovce Baškinova svjedočanstva, što ga je dao, kad je morao pred sudom braniti svoj nauk i svoje djelovanje: »Ljubite bližnjega kao samoga sebe!« A vi se svi baš naprotiv grizete i koljete međusobno. Pazite, da jedni drugih ne pokoljete! Je li moguće, da mi, Kristov narod, imamo robova? Krist je sve ljude nazivao »svojom braćom«, dok u nas jedni imaju robove, a drugi su osuđeni da robuju. Što se mene tiče, ja sam svim svojim robovima dao slobodu i hvalim za to Boga. Moja je služinčad ostala kod mene samo od dobre volje. Koji ne će, mogu ići, kadgod ih je volja.«

Baškina osudiše na tavnicu; njegova društvena reforma, koja htjede ukinuti ropstvo, bila je opasna za društveni sastav moskovske države u njegovo vrijeme.

Ali Baškinova misao nije dotučena. Odmah se našlo pristaša, koji su osim toga bili iz redova najidealnijih, najpobožnijih i najobrazovanijih ljudi. Da spomenemo na pr. samo jednoga prijatelja Baškinove misli, eno igumana Artemija u manastiru presv. Trojstva, koji je radi te svoje simpatije g. 1554. izagnan u solovecku samostan na otoku u Ledenom moru.

Taj je ideal socijalne pravde rezultat negacije grijeha, koja se pokazuje u životu; ideal osnovan na religijskom osjećaju, koji se pokazuje sve jasnije i jasnije u daljnoj povijesti ruskoga naroda.

Vygov.

Primjera radi pripovjedit ću, kako je nastala zajednica po imenu Vygov. Neki starovjerci bježeći pred proganjanjem vlade odoše daleko na sjever. Negdje pri koncu sedamnaestoga stoljeća nalazio se među njima »starec« Ignacije Solovecky, koji domala postade slavnim: »Bijaše to posuda puna mudrosti, koju je pio kao što spužva pije vodu«, tako ga karakterizira jedan od njegovih suvremenika istovjeraca. G. 1690. i dalje dođoše da stanuju kod njega seljaci Danijel Vikulov, braća Denisov i više drugih. Ta zajednica malo pomalo počne živjeti neke vrste samostanskim životom, a stanovništvo se njegovo uzumnoži. Tako nastade oko pustinjaka, starca Ignacija Soloveckoga, kolonija Vygov. Na početku je Vygovom vladala velika bijeda. Glad je često dolazila u pohode njegovim stanovnicima. Oralo se bez konja. Čak i posvećeni se hljebovi pekli od borovnica pomiješanih s nekakvim brašnom. Tako prođe prva godina: u radu, siromaštvu i bijedi. Ali malo pomalo se naselje opskrbi zgradama, a marljivi posao okruniše uspjesi. Andrija Denisov, dobar organizator, stade na čelo poslovima u naseobini. Počne se orati i pitomiti. Zajednica organizira ribarenje na murmanskim obalama. Kupe konje, i domala stanovnici Vygova bilježe dobitke šaljući robu. Konačno zadnjih godina u osamnaestom stoljeću prodaju se pšenica i zrne s vygovskih polja na trgu u Petrogradu. Tokom vremena Vygov se veoma obogati; od početka osamnaestoga stoljeća držao je posebne posrednike za svoje trgovačke poslove u Petrogradu, u Arhangelsku, na Volgi i po Sibiriji.

Promotrimo sada поближе društveno uređenje Vygova. Bez sumnje se može reći, da je Vygov idealna komuna; članovi nu nemaju nikakova privatnoga posjeda. Unutrašnji poredak uređen je posebnim zakonikom, što ga sastavio Andrija Denisov. Na čelu komune stoji »cenobjark«. Uz bok mu je zakonodavno tijelo biranih zastupnika. Svi se službenici jednako biraju. Osnovni zakon zajednice jest, da svaki član mora raditi marljivo, da lijenčina nema prava jesti, i »proklet da je nametnik«. U tom radu obvezatnom za sve bila je potpuna jednakost. Dobivajući od zajednice sve, što god im je potrebno, pojedini članovi nisu imali nikakova privatna posjeda. Pravilo Andrije Denisova određivalo je: »Da nijedan od vas nema ništa, pa ni po novčića.« Jedino dopušteno privatno vlasništvo bilo je odijelo.

»Duhoborci.«

Udruženja slična vygovskom pojavljivala se i kasnije. Jedno se od njih pretvorilo u veliki narodni pokret. Negdje oko polovice osamnaestoga stoljeća nastade takova zajednica uz duhovnog začetnika svojega Silvana Kolesnikova, seljaka iz sela Nikolskoje. To bijahu »duhoborci«. Silvan Kolesnikov nadovezuje svoj nauk na mistiku Skorovode, ruskoga mislioca s juga, ro-

RUSKA DUŠA I SOCIJALNI POREDAK

dena u Kijevu. Sve izvanjsko mu je samo prolazno priviđanje. Prava je stvarnost samo unutrašnji duh. Tražite taj Duh — Krista — u sebi samima, pa će se tada »duh otkinuti i osloboditi ostavivši tijesne veze materije.« Duhoborci uče, da je naše tijelo tavnica. Treba se iznutra obnoviti, uspostaviti Božju sliku u samomu sebi pa se tako osloboditi materije. Treba osuđivati zlo, da dođeš do »slatkoga sjedinjenja s Bogom«. Po nauku duhoboraca zlo vlada svijetom. Aktivno suzbijati to zlo, da se tako iskorijeni, nemoguće je. Ali zato je moguće, pače nužno: 1. ukloniti se zlu i nikako mu se ne podvrći; 2. popraviti vlastiti život prema Kristovoj nauci, ali dakako kako je oni shvaćaju. Jedan psalam duhoboraca govori ovako: »Ako te izda strpljivost, bježi u gustu šumu, umri od gladi, jer ne ćeš umrijeti vječnom smrću nego ćeš živjeti u Vječnome.«

Taj lanac misli dovodi duhoborce do toga, da niječu ugled vlade, napose niječu: 1. sud, jer da se ne osniva na Evanđelju; 2. poreze, jer da služe nepoštenim svrhama; 3. novačenje vojnika. Duhoborci su veliki vjerski pacifiste. Osnovicom sviju odnosa među ljudima posve ispravno smatraju duhoborci nauk ljubavi, što ga propovijeda Evanđelje. Protive se svakoj sili i svakom iznudiavanju. Ali tim putem duhoborci dolaze čak dotle, da zaniječu svaku upravnu vlast, budući da ta vlast sili i obvezuje. Stoga je svuda, gdje žive duhoborci, dolazilo neprestano do sukoba između njih i vlade. Tako je bilo s njima neprilika u Rusiji, a tako je čak i u Kanadi, pošto su se g. 1903. uselili u tu zemlju.

Da objasnimo problem, kojim se bavimo, valja nam pobliže promotriti socijalne odnose među duhoborcima.

Evo izvanjske povijesti tih odnosa. Do g. 1801. progone ih silom. Te godine car Aleksandar izdaje ukaz, koji odlučuje sudbinom duhoboraca za desetke godina. Car ustanovljuje u tom dekretu, da se njihov broj neprestano množi unatoč svih silovitih pokušaja iskorijeniti ih. Stoga on odlučuje ovo: 1. Kazne i progonstva imaju prestati, ali 2. svi, koji se izjave duhoborcima, imaju se odvesti na poluotok Krim i to na onaj njegov dio, koji nije napučen. Tim su načinom duhoborci u jednu ruku dobili pravo slobode izvršivati svoje vjersko uvjerenje i uređivati svoj život prema vlastitim načelima, a u drugu ruku bili su odijeljeni od pravoslavnih pa nisu mogli više da šire svoje za državu štetne ideje. Mora se priznati, da je carevu odluku vodio pravi humani osjećaj. Nego izvršenje njegovo dalo je povoda okrutnim mučenjima više hiljada duhoboraca i njihovih obitelji.

Prepušteni na milost i nemilost divljoj prirodi, u potpunoj samoći, bez ikakvih materijalnih sredstava, duhoborci su izloženi užasnoj bijedi i pogibaju u masama. Ali nakon desetak godina niče nekoliko bujnih naselja na mjestu stare pustinje. 1840. poznati su krimski duhoborci zbog bogatstva i dobroga stanja svojih naselja. Ali ta ista nevolja donese im novu nevolju. Krim, pust na početku XIX. vijeka, bude dosta gusto naseljen oko polovice toga stoljeća.

Cilj cara Aleksandra da naime izolira duhoborce opet je promašen. Car Nikola, stroži od svojega brata, odluči ih prognati u Kavkaz na krajnji jug, gdje nigda nije bilo mira, i gdje su divlji gorštaci neprestano navaljivali iz busije. Kraju je bilo ime Ahalkalaki. Zašto je baš on izabran, tumači ministarski exposé caru ovim razlozima: ponajprije su tako duhoborci posve odstranjeni iz rusko- pučanstva, zatim će biti prisiljeni latiti se oružja u obrani protiv ratničkih gorštaka. Tako bi onda duhoborci bili prisiljeni da napuste jednu od glavnih točaka svojega nauka, onaj naime, koji im brani upotrijebiti oružje. Još moramo dodati, da kraj, određen za duhoborce, leži 5000 stopa nad morem, da mu je klima opora, a tlo neplodno. To će nam pomoći da shvatimo, kako je položaj novih prognanika bio užasan. Ali nevjerojatno čudo se događa po drugiput. Njihova iskrena vjera u Boga duhoboraca, neslomljiva volja obdržavati Kristove zapovijedi i u nemogućem položaju, pomažu im pobijediti prirodu i naći puta i načina, kako će živjeti u miru s divljim gorštacima, svojim susjedima. Imamo vrlo zanimljiv opis od glasovitoga ruskog slikara Vereščagina, koji je obišao duhoborske kolonije pri koncu devetnaestoga vijeka. Proveo je s njima dosta dugo vremena i u svojim zapiscima ostavio vrlo živu sliku njihova života i njihovih uređaja. Tako imamo u rukama neobično dragocjenu ispravu. Kako se iz nje vidi, duhoborci su bili uvijek veoma nepovjerljivi prema svakom službenom licu. Izbjegavali su svaki neposredni dodir s njima. To je razlog, da službeni izvještaji o njihovom životu nikada nijesu ispravni. Vereščaginovi zapisci naprotiv odlikuju se potpunom točnošću. Ali prije nego iznesem, što on iznosi o životu duhoboraca, moram upozoriti na jedan drugi vrlo zanimljiv izvor, da se razumije duhoborski pokret. Želim spomenuti knjigu Aleksandra Evialenka, koji donosi potankosti o duhoborcima u Kanadi na engleskom jeziku. Izašla je ta knjiga kao odgovor na administrativne i pravne represalije, što ih upotrijebila kanadska vlada protiv duhoboraca g. 1922. Evialenka pozvaše kao stručnjaka u »Royal Doukhobors Comission«, koja se sastajala u Nelsonu u britskoj Kolumbiji. Knjiga mu je izašla g. 1913. pod naslovom »The message of the Doukhobors«. Poznajem Evialenka lično. Danas je to časni starac. Poznavao je duhoborce u Rusiji i u Kanadi, jer je živio među njima u nekoliko mahova i to podulje vremena. Njegov opis njihova života daje nam kao i »Zapisci« slikara Vereščagina potpunu sliku duhoborskoga života. Skupit ću ukratko jedan i drugi izvještaj.

Cio socijalni život duhoboraca osniva se na nekomu neposrednom i vrlo dubokom vjerskom osjećaju te u isto vrijeme na tvrdj odluci obdržavati u životu zapovijedi Kristove. Među duhoborcima nema nikada ni umorstava pače ni tužbi. To su stvari, o kojima se nikad ne čuje ni riječi. Sudac i policijski povjerenik, što ih imenovala kanadska vlada, nemaju nikada posla. Duhoborci nikada ne daju nikakovih namira. Riječ im je dosta, jer nikada

RUSKA DUŠA I SOCIJALNI POREDAK

ne lažu. Ne piju i ne puše, jer im se i jedno i drugo čini protivnim ljudskoj prirodi, koju je Bog tako uredio.

Završit ću ove retke jednom uspomenom iz ustiju g. Bajeva, kavkaskoga odličnika. G. Bajev bijaše načelnikom nekoga velikoga grada u Kavkaziji prvih godina svjetskoga rata. U blizini toga grada nalazale se dosta bogato naselje duhoboraca. Radilo se baš ob osnutku dobro uređene tehničke škole. Želeći joj pribaviti dobrih učenika pođe g. Bajev u vijeće duhoboraca te im opiše školu. Pokaza članovima vijeća sve koristi, što će ih imati njihova djeca, ako budu polazila tu školu: »Vaša će djeca«, reče »postati školovani ljudi, inženjeri i stručnjaci na području tehničke znanosti.« Članovi vijeća mucahu dugo. Kad najednom diže se najstariji od njih pa će odgovoriti mojemu prijatelju: »Ti pozivlješ našu djecu u vašu školu. Ali što vama samima daje ta vaša znanost? Baš sada grme topovi na sve strane, i teku potoci ljudske krvi. Eto, što vam daju vaša znanost i vaša kultura! Pogledaj nad sobom nebo zasijano zvijezdama! Puno je veličanstva Božjega i velikoga mira. Izadi na polje, što ga mi obradismo, i tamo ćeš vidjeti Gospodina posred tišine i osjetit ćeš mir, što ga je namijenio ljudima. Ne, nama ne treba vaše znanosti, znat ćemo mi i bez vaše pomoći ispuniti Kristove zapovijedi i urediti odnose među ljudima.«

Tako se eto vidi tokom cijele ruske povjesnice, počevši od najstarije epohe pa sve do svjetskoga rata, kako je ruski narod shvaćao život, i kako je mislio urediti privatni i društveni život. Duhoborci daju strogo vjersko rješenje na području društvenih odnosa. Njihov silni vjerski osjećaj traži potpunu društvenu pravednost i krajnju jednakost. U jednom od vjerskih himana, što ih pjevaju duhoborci, razabiremo još i danas isti onaj motiv propovijedi iz četrnaestoga vijeka, što sam je spomenuo odmah na početku. I taj himan pjeva o dolasku »novoga neba i nove zemlje«. Jer rusku dušu muči gubitak nebeskoga ideala. Ta duša nijeće ljudsku nepravdu na ovom svijetu te je spremna vratiti zemlju njezinu Stvoritelju. Ne vrijedi možda reći, da tako misle samo vjerski fanatici. Duhoborci, molokanci i neki drugi zastupnici vjerskih sekta da nisu cijeli ruski narod. Jer moram odgovoriti na takav prigovor, da upravo cijeli ruski narod, da svi ruski milijuni misle i nalaze isto rješenje socijalnoga pitanja. Pitajte samo i danas kojega običnog seljaka ruskoga: »Čija je zemlja?«, pa će Vam odmah odgovoriti: »Ničija, Barine! Zemlja je Božja!« To rješenje rješava socijalno pitanje u duhu najviše pravde s obzirom na vlasništvo te se osniva na dubokom vjerskom proživljavanju.

(Nastavit će se.)

Prof. I. Puzina (Pariš).